Prācya-Prajñā

Proceedings of Eastern India Oriental Conference (EIOC)

Chief Editor
Prafulla Kumar Mishra

Editors
Arun Ranjan Mishra
Nibedita Pati

Prācya-Prajñā

Proceedings of Eastern India Oriental Conference (EIOC)

Chief Editor
Prafulla Kumar Mishra

Editors
Arun Ranjan Mishra
Nibedita Pati

PRATIBHA PRAKASHAN
DELHI-110007

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or translated in any form, by print, photoprint, microfilm, microfiche or any other means without written permission from the Writers and the Publisher.

First Edition : 2019

© EIOC

ISBN : 978-81-7702-448-7

₹ 2995

Published by :
Dr. Radhey Shyam Shukla
M.A., Ph.D.
PRATIBHA PRAKASHAN
(Oriental Publishers & Booksellers)
7259/23, Ajendra Market,
Prem Nagar, Shakti Nagar
Delhi-110007
Ph. : (O) 011- 47084852, (M) 09350884227
e-mail : pratibhabooks@ymail.com

In Association with
Department of Sanskrit,
North Orissa University, Odisha

Laser Type Setting :
S.K. Graphics, Delhi-84

Printed at : **S.K. Offset, Delhi**

13. दशरूपकदृष्ट्या विक्रमोर्वशीये मुखसन्धेः विवेचनम् 87
—शान्तिप्रिया दे

14. शृङ्गारप्रकाशे अर्थालङ्काराणां विवेचने काव्यशास्त्रदृष्ट्या माघकाव्यस्य समीक्षणम् 92
—सूर्य नारायण पण्डा

15. संस्कृतमहाकाव्येषु छन्दोऽलङ्काराणामास्वादानुगुणत्वम् 102
—तुलसी बेहेरा

16. ध्वन्यालोकदृष्ट्या रामायणमहाभारतयोः प्रयोक्त श्लोकानाम् विचारः 110
—कल्पना नायकः

17. कुमारसम्भवे निसर्गप्रकृतेः काव्यिकप्रयोगः 114
—Pratyusha Ghosh

18. कविवरहस्तिमल्लविरचिते विक्रान्तकौरवे साहित्यिकसौन्दर्यविचारः 119
—नन्दिता गाइन

19. Kālidāsa's Principles of Poetic Beauty in Kumārasambhavam 124
—Mili Saha

20. Sanskrit devotional Poetry and Swami Vivekananda 127
—Chandan Kumar Chakraborty

21. Srimad Rama Gita Govindam & Jayadeva of the Prachi Valley 131
—Hansanath Sahoo

22. आधुनिक-संस्कृत-साहित्ये मानविकमूल्यम् 140
—जगमोहन आचार्यः

23. संस्कृतसाहित्ये गलज्जलिकाया उत्पत्तिर्विकाशश्च 148
—रुना देवनाथः सरकारः

24. Search of Truth in Tathāpi Satyasya Mukham 153
—Nilimesh Mahata

25. हेमचन्द्ररायकविभूषणस्य 'सत्यभामापरिग्रहम्' 160
—Pramit Kumar Ghosh

26. चैत्ररजन्यां प्रकृतिचित्रणम् 168
—मन्दाकिनी साहुः

22

आधुनिक-संस्कृत-साहित्ये मानविकमूल्यम्

जगमोहन आचार्य:

उपक्रम:

मानवसमाजस्य वास्तविकं चित्रं आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये लेखका: लेखितुं सिद्धा:। प्राचीनसाहित्ये यथा तस्य समयस्य प्रतिफलनं जातं तथैव आधुनिके-उत्तराधुनिके साहित्ये अपि समयस्य प्रतिफलनं जातं तथैव आधुनिके-उत्तराधुनिके साहित्ये अपि समयस्य चित्रं कवय: प्रकटयन्ति। मानवा: स्वयं जानन्ति किं करणीयं किं अकरणीयम्। राम-रावणयो: उदाहरणं भिन्न भिन्न ग्रन्थे वयं पश्याम:। तथापि पुन: स्मरणस्य धारा चलति प्राचीनत: अर्वाचीन पर्यन्तम्। आधुनिककवय: व्याजे मानवस्य मूल्यं स्वस्य काव्ये लिखन्ति। गुरुशिष्ययो: संपर्क: अधुना प्राचीनप्रवृत्तिं नाशयति। समाचारपत्रे दूरदर्शने वा वयं पश्याम: किं चलति। आधुनिका: कवय: कर्तव्यबोधस्योपरि बहु गुरुत्वं यच्छन्ति। मानविकमूल्यं प्रतिक्षेत्रे आवश्यकम्।

दुर्बलं प्रति भाव:

समाजे दुर्बलानां हिताय न कोऽपि अस्ति। प्रायत: कवय: स्वस्वकवितायां अस्य उपस्थापनं कुर्वन्ति। आलङ्कारिकरुपे कवि: लिखति, यथा वृहत्मत्स्येन क्षुद्रमत्स्यस्य भक्षणं भवति तथैव सबलानां अत्याचारे दुर्बला:। क्षुद्रमत्स्यस्य रक्षणार्थं न कोऽपि तत्र तिष्ठति। समरुपेण अधुना दुर्बला: निराश्रया:। राधावल्लभत्रिपाठिना उक्तम्,

त्रायतो दुर्बलं मत्स्यमेनं लघुम्
ह्रासमानं तु पीनेन मीनेन क:?
पश्यतो विप्लवं क्षुण्णपाथोनिधौ

मानसे धीवरस्य व्यथा जायते। (गीतधीवरम्, राधावल्लभ त्रिपाठी, संस्कृतपरिषद्, सागरम्, १९९६, गीति -१ पृ० १७)